

МЕТОДОЛОГИЈА АНКЕТЕ О КРЕДИТНОЈ АКТИВНОСТИ БАНАКА

Народна банка Србије спроводи анкету о кредитној активности банака од 2014. године, у складу са анкетом која се спроводи у централним банкама зоне евра, уз извесне модификације према специфичностима нашег кредитног тржишта. На тај начин се не само примењује најбоља међународна пракса већ се добијају серије података које су упоредиве с подацима других европских централних банака.

1. СВРХА АНКЕТЕ

Спровођењем анкете о кредитној активности банака Народна банка Србије настоји да унапреди квалитет анализе кретања на кредитном тржишту, а посебно анализу фактора понуде и тражње за кредитима. Комплементарно с квантитативном статистиком о каматним стопама и кредитима банака, квалитативне информације из анкете о кредитним стандардима банака и условима понуде и тражњи за кредитима доприносе бољој оцени кретања на кредитном тржишту и у том смислу су корисне свим економским субјектима. Наиме, резултати анкете пружају свеобухватан увид у кретања на кредитном тржишту, пре свега да ли су она детерминисана факторима понуде и/или тражње, као и о улози кредита у трансмисионом механизму монетарне политике. То је изузетно корисно како за централну банку при доношењу одлука о монетарној политици, тако и за банке при дефинисању кредитних стандарда и услова у наредном периоду.

2. ОБУХВАТ

Учешће банака у анкети је добровољно. Број банака које одговарају није исти за сва питања, с обзиром на то да неке банке послују само на одређеним сегментима кредитног тржишта и стога одговарају само на питања која се односе на те сегменте. У анкети учествује 28 од укупно 29 банака, што обезбеђује готово потпун обухват на свим сегментима кредитног тржишта.

3. ИСПИТАНИЦИ

Испитаници у банкама су особе које одлучују о условима одобравања кредита и добро познају кретања на тржишту кредита. Питања су конципирана тако да се до потребних информација дође уз минимално оптерећење испитаника.

4. ЗАГАРАНТОВАНА ТАЈНОСТ ОДГОВОРА ПОЈЕДИНАЧНИХ БАНАКА

Народна банка Србије гарантује апсолутну поверљивост података о појединачним одговорима банака.

5. ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА: УПИТНИК

Подаци се прикупљају путем упитника. Упитник се састоји од десет квалитативних питања о променама кредитних стандарда, услова и тражње, као и факторима који су на те

промене утицали. Питања су подељена у две групе: прва група питања односи се на кредите и кредитне линије предузећа (П1–П5), а друга група питања на кредите становништва (С1–С5). Питања у упитнику су прилагођена специфичним условима домаћег кредитног тржишта, које се пре свега огледа у двовалутној структури кредита.

Када су у питању кредити и кредитне линије предузећа, питања су подељена и према величини предузећа (кредити малим и средњим и великим предузећима) и рочној структури (краткорочни и дугорочни кредити). Код кредита становништву, подела је направљена према намени кредита (стамбени, потрошачки и готовински).

Упитник на крају садржи отворено питање (О1), а предвиђа и могућност постављања додатног питања о посебним темама од интереса (Д1), када се за тим укаже потреба.

Питања су квалитативна, вишеструког избора с једним одговором. Дат је избор од пет могућих одговора. Питања односе се како на промене у претходном, тако и на промене очекиване у наредном тромесечју.

6. ДИНАМИКА

Упитник се попуњава четири пута годишње, током првих десет дана сваког тромесечја: у јануару, априлу, јулу и октобру. Уколико се упитник попуњава нпр. у јануару, претходно тромесечје обухвата период од почетка октобра до краја децембра, а наредно тромесечје период од почетка јануара до краја марта.

7. ЗАГАРАНТОВАНА ТАЈНОСТ ОДГОВОРА ПОЈЕДИНАЧНИХ БАНАКА

Методологија за агрегирање појединачних квалитативних одговора на питања из анкете даје упутство за конверзију квалитативних одговора на питање вишеструког избора у нумеричку вредност.

Одговори на свако питање се сумирају помоћу два алтернативна индикатора: нето процента (*net percentage*) и дифузионог индекса (*diffusion index*). Основна разлика између та два индикатора јесте у додељивању нумеричких вредности квалитативним одговорима. С обзиром на то да испитаник одговара избором једне од пет опција, одговоре на сваку од пет опција потребно је конвертовати у бројеве тако што им се додељују нумеричке вредности у распону од –1 до 1.

У случају нето процента не прави се разлика између екстремних и умерених одговора. Објашњење се налази у чињеници да је испитанику једноставније да оцени правац промене него њен интензитет и да стога разлика између „умереног“ и „знатног“ може у извесном степену бити субјективна. Зато се –иста нумеричка вредност додељује и екстремним и умереним одговорима, а 0 одговорима који указују да није било промене:

Понуда кредита	Тражња за кредитима
1 = знатно поштравање	1 = знатно повећање
1 = умерено поштравање	1 = умерено повећање
0 = без утицаја	0 = без утицаја
–1 = умерено ублажавање	–1 = умерено смањење
–1 = знатно ублажавање	–1 = знатно смањење

Алтернативна мера за статистичку анализу резултата анкете јесте дифузиони индекс. У принципу, реч је о нето проценту у коме се прави разлика између интензитета одговора. Како испитаник одговара избором једне од пет опција, одговори на сваку од пет опција конвертују се у бројеве тако што им се додељују нумеричке вредности у распону од –1 до 1 на следећи начин:

Понуда кредита	Тражња за кредитима
1 = знатно поштравање	1 = знатно повећање
0,5 = умерено поштравање	0,5 = умерено повећање
0 = без утицаја	0 = без утицаја
-0,5 = умерено ублажавање	-0,5 = умерено смањење
-1 = знатно ублажавање	-1 = знатно смањење

Пондерисање резултата. Ради репрезентативности, одговори различитих банака повезују се с њиховим учешћем на релевантном кредитном тржишту – што је учешће банке на том тржишту веће, већи значај треба дати њеном одговору. Зато се у агрегирању појединачних одговора користе пондери величине (*size weights*). Као пондери величине служе учешћа банака на одређеном сегменту кредитног тржишта. На тај начин, узимањем у обзир само тржишног сегмента који се у питању разматра (нпр. краткорочни девизни кредити предузећима, динарски стамбени кредити становништву и итд.), обезбеђује се одговарајућа статистичка репрезентативност.

У случају пондерисања, нето проценат (NP) и дифузиони индекс (DI) за тржишни сегмент k представља суму пондерисаних нумеричких вредности додељених квалитативним одговорима:

$$NP_k = \sum_{i=1}^{n_k} V_{ik} P_{ik} 100$$

$$DI_k = \sum_{i=1}^{n_k} V_{ik} P_{ik}$$

при чему је $\sum_{i=1}^{n_k} p_{ik} = 1$

V_{ik} – нумеричка вредност у распону од -1 до 1 у зависности од одговора банке i на питање које се односи на сегмент кредитног тржишта k ;

P_{ik} – пондер банке i на сегменту кредитног тржишта k ;

n_k – број банака које учествују у анкети и послују на сегменту кредитног тржишта k .

Нето проценат може узети вредност од -100 до 100 , а дифузиони индекс вредност од -1 до 1 .

Евентуални одговор банке која не учествују на одређеном сегменту кредитног тржишта неће утицати на вредност агрегираног одговора, јер та банка неће имати пондер за тај сегмент кредитног тржишта. У случају да банка отпочне одобравање кредита на сегменту тржишта на коме није учествовала, одговори те банке за дати сегмент тржишта биће равноправно третирани у процесу агрегирања.

Уколико су потребни резултати анкете за два или више појединачних сегмената кредитног тржишта, агрегирање се врши применом простог просека.

Ажурирање пондера. Пондери се усклађују тромесечно, приликом сваког анкетирања, на основу последњих расположивих података из монетарне статистике о стању кредита по бруто принципу (јануарска анкета – подаци о стању кредита на крају новембра; априлска анкета – подаци о стању кредита на крају фебруара; јулска анкета – подаци о стању кредита на крају маја; октобарска анкета – подаци о стању кредита на крају августа).

У табели 1 дата је шема примене пондера за различите сегменте тржишта по питањима у анкети. У табелама од 2 до 16 дата је структура пондера и учешћа банака на кредитном

тржишту, по сегментима, са стањем кредита по бруто принципу на крају октобра 2013. године.

8. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА

Уобичајена пракса је објављивање агреgirаних резултата анкете о кредитној активности банака у виду нето процената, док дифузиони индекс објављује мањи број централних банака.

Када су у питању кредитни стандарди и услови, нето проценат је дефинисан као разлика између укупног пондерисаног учешћа банака које су одговориле са „знатно пооштрени“ и „донекле пооштрени“ и укупног пондерисаног учешћа банака које су одговориле са „знатно ублажени“ и „донекле ублажени“. Позитивна вредност нето процента указује на нето пооштравање, а негативна на нето ублажавање кредитних стандарда/услова.

Нето проценат за одговоре на питања о факторима који утичу на кредитне стандарде/услове дефинисан је као разлика између укупног пондерисаног учешћа банака које су одговориле да је дати фактор допринео њиховом пооштравању и укупног пондерисаног учешћа банака које су одговориле да је дати фактор допринео њиховом ублажавању.

Када је у питању тражња за кредитима, нето проценат је дефинисан као разлика између укупног пондерисаног учешћа банака које су одговориле са „знатно повећана“ и „донекле повећана“ и укупног пондерисаног учешћа банака које су одговориле са „знатно смањена“ и „донекле смањена“. Према томе, позитивна вредност нето процента указује на нето повећање, а негативна на нето смањење тражње.

Интерпретација дифузионог индекса следи исту логику као и нето процента. Ако се питање односи на кредитне стандарде/услове, дифузиони индекс већи од нуле указује на пооштравање, а мањи од нуле на ублажавање кредитних стандарда/услова. Слично је и са питањима која се односе на тражњу за кредитима.

9. „ПРИСТРАСНОСТ“ У ОДГОВОРИМА

„Пристаѕасност“ у одговорима у форми претераног оптимизма или претераног песимизма испитаника може се јавити и треба да буде узета у обзир приликом интерпретације резултата. Испитаници могу бити систематски песимисти или оптимисти. Константни претерани оптимизам или песимизам може бити коригован поређењем јаза између нето процента и његовог дугорочног просека, пре него јаза између нето процента и нулног нивоа.

10. СЕЗОНАЛНОСТ

Иако се у упитнику тражи да испитаници ускладе своје одговоре за ефекат сезоне, временске серије нето процента из анкете о кредитној активности банака могу показати сезоналност. Стога се препоручује систематска провера сезоналности.

11. ОБЈАВЉИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА

Резултати се објављују другог месеца у тромесечју (у фебруару, мају, августу и новембру). При објављивању резултата користе се следећи канали дисеминације:

1. база агреgirаних података у *excel*-у на веб-сајту Народне банке Србије;
2. тромесечна анализа резултата у Извештају о анкети о кредитној активности банака с графиконима и табелама;

3. анализа резултата у Извештају о инфлацији, Извештају о монетарној политици и Извештају о стабилности финансијског система;
4. посебне анализе у радним папирима.